

ERDÉLYI CSILLAGOK.

I.

NAGY legenda a bibliai Paradicsom-kert, de ha mégis létezett csakugyan, ott olyan idő járhatott, mint itt ezen az esteledő nyári napon: csendesen fényűző, szelid és kacagó, boldog és végtelen.

Igy szóltam magamban bolygásom elején a falu feletti dombon. Majd megindultam és repdestek a szemeim és fel-felnevettek néha, pedig nagy nemzeti bánat rágta szívemet. De most úgy láttam, hogy játszik az égvilágán minden: játszik a Nap, ahogy kerek, lángos fejét kacagva a hegyek mögé húzza, mint egy bujkáló óriás gyermek és játszottak a varjak, amint a jegenyefa tetejéről kancsi szemekkel utána lestek; igen, a dombok, ahogy fénykötelet húzni felálltak; az erdők, amint illatos aranyfüstöt pőfékeltek lomhán; a szitakötők, ahogy serényen cicáztak, mintha most keltek volna ki a petékből, melyeket a szivárvány a vízbe rakott; a két szomszéd-falu, ahogy az országutat egy mesebeli borotvaszif módjára feszesre kihúzza fogta; és játszott mindenekfelett maga az égbolt, amely a végtelenbe kifeszülve lebegett, mint egy univerzális napernyő, minek a nyelét elvesztette a Föld.

És mégis, minden örökízűnek látszott. Bizonyos voltam benne, hogy így volt ez a fáraók idejében is, vagy a mi Szent László királyunk idejében. Épen így, mint most: Ferdinánd román király erdélyi uralkodásának második nyarán.

A folyó vize a régi örök kottára muzsikált, a rétek a mindenkori színbe borultak, a búzák pedig az állandó aranyba. A föld nem változott, amelyen álltam, csak egy új emberfajta jelentkezett rajta.

Láttam is egyet ebből a fajból, amint a falu felől egyenesen irányomba tartott, fegyverrel a vállán. Hamar a búza közé húzódtam, hogy lássam, hogyan viselkedik a szabad természet ölen. Csendes menésben és dudorászva jött a kicsi ösvénykén, amely a búzák között bujkált illatot szuszogva. S a képzeletem játszani kezdett:

- Hó, ki vagy?
- Suny jandar román.
- A neved?
- Decebal.

Még jó, hogy felelt, mert az volt az uralkodó érzésem, hogy rossz véleményt tápláljak felőle. Így csak legyintettem feléje egyet:

- Mehetsz!

Fegyvere mellett valami rangfokozat volt a vállán. Öltözetén látszott, hogy tisztaságra törekszik. Barna szemei békések voltak, fiatal arca sima és derült. Erdélyi fiúnak látszott.

Ahogy utána néztem s nagyléptű, kissé parasztos járását figyeltem, egyszerre egy leány alakja tűnt a szemembe, amint jött a katonával az ösvényen szembe. Piros szoknyát viselt s a derekán felül csak inget, mit a nyakán szélesre kihajtott. Kalapja nem volt, cipőjét is csak meztelen lábára húzta. Barnapiros arca forró lehetett, mert virág-módra virítani látszott.

Mozdulatlanul figyeltem őket a búza közül, mert nagyon kíváncsi voltam erre a találkozásra. Elgondoltam hirtelen, hogy most két erdélyi nép gyermeke fog egymás szemébe nézni, itt a mezei ösvényen, ahol senki sem látja őket, csak az Isten és én. A városokból ugyanis sok baj és gyűlölködés híre jött, mellyel e két nép nyomorgatja egymást. Azonkívül többizben hallottam azt is, hogy a román csendőrök garázdálkodnak néha leányaink és asszonyaink körül s nem egyszer erőnek erejével kényszerítik szerelemre őket. Amint ez keresztül futott hamar a fejemen, önkénytelenül körülnéztem, hogy valami kézbelit nem látnék-e, amellyel szükség esetében megvédjem az én népem leányát. Nem láttam azonban semmit, mire megtapogattam a zsebemet, hogy nem felejtém-e otthon a bicskát. Láttam, hogy nem s nyugodtan vártam.

A katona feszesebbre húzta fegyvere szíját s maga is egy kicsit peckesebbre feszült, mintha valami feljebbvalóját látta volna jönni. A leány pedig alig észrevehetőleg jobbra és balra nézett, majd lesütött szemekkel ringatta magát közelebb. Már csak két lépésre lehettek egymástól s akkor láttam, hogy a katona elereszti jobbjaival a szíját és könnyedén tiszteleg.

— Jónapot kívánok! — köszönt.

— Nincs baj! — mondtam magamban.

A leány nem állott meg azonban, sem a szemét fel nem vetette. Félénken visszaköszönt ugyan, de olyan halkán, hogy én csak ennyit hallottam:

— Isten.

A katona hirtelen megállt, a sapkáját feljebb lökte a fején s egy kissé ingerülten szólt a leányra:

— Állj meg, babám!

— No-no . . . — helyesbítettem én is, miközben azt hittem, hogy rögtön futásnak ered a leány. Azonban nem jól számítottam, mert megállt és a katonára nézett. A legény feléje mozdult és derús arccal, de tisztelettudóan így szólt:

— Hova siet olyan nagyon?

— Haza indulék — mondta a leány.

Feltűnt nekem, hogy egészen barátságosan szólottak. Arra gondoltam, hogy ismerték talán korábban is egymást. De láthattam rögtön, hogy most találkoznak először, mert így folytatta a csendőr:

— Hogy hívják magát?

— Demény Etelkának — mondta a leány, de nem kérdezte vissza a katonát, pedig ez láthatólag várta.

— S hol laknak?

— Mi a nagyút mellett, épen szembe a hitelszövetkezettel.

Erre levette fegyverét a csendőr s jónéhányszor megütögette agyával az ösvény kemény útját. Egyébként is látszott rajta, hogy valami nagy elhatározás előtt van. Végre felnézett s így szólt:

— Én elmennék valamelyik este magához, ha szívesen látna.

A leány elgondolkozott egy pillanatig, majd leszakasztott egy búzafejet s mialatt azt nézegette, így felelt a csendőrkatonának:

— Én nem bánom, csak apámék meg ne haragudjanak.

— Hát mikor menjek?

Egy pirhullám futott az Etelka arcán, majd nevetve mondta:

— Jöjjön szombat este.

— Ma kedd van, úgy-e? — számította a legény.

— Ma az egész nap.

— Eleget kell várni — mondta a katona és egy sóhajtással vállára vette megint a fegyvert és a leány felé nyujtotta a kezét. S ahogy így álltak hosszan kezet fogva, láttam, hogy nagyon közel hajlanak egymáshoz. Nem tudtam miért, de nagyon fájt volna, ha csókra mennek. Szerencsémre azonban barátságosan elköszöntek. A leány megindult és halkán énekelni kezdett. A katona még sokáig állott helyben, nézvéen a távolodó leányt, akit én is néztem. Ő ringó járását szemlélte, én pedig a fehér ing alatt szökdöső két játszi melle halmát.

Az a vágyam jött, hogy valamiképen a leány elé kerüljek magam is, mert nagyon kívántam barátkozni véle. Mielőtt azonban indulni akartam, egy pillantást vetettem a csendőr felé, mert nem akartam, hogy lásson. S ebben a helyben meghült bennem a vér: lövésre felemelve tartotta felém a fegyvert. Hamar a földre kuporodtam a sűrű, magas búza közé, de alig szusszanhaték egyet, el is sütötte puskáját már. Vigyázkodva felemelkedtem s hát egy riadozó nagy verébcapat takarodik tova a fejem felett. Már tudtam, hogy azokra vadászott, de láttam azt is, amint bement a búza közé s ott keresgélt valamit, majd egy meglőtt verebet magosra dobott, miközben így kiáltott:

— Noroc!

Ebben a vadságában nagyon ellenszenvesnek találtam. Pökni szerettem volna feléje egyet, de sajnáltam legyalázni a megáldott aranybúzáat. Elgondolkoztam a dolgon s úgy vélekedtem, hogy nem cselekedte volna meg ezt az egész garázda dolgot, ha ennek a mi székely földünknek lett volna a szülőtte. Fel is tettem a kérdést, hogy mi jögon kerülgeti a mi leányainkat és mi jögon lövögeti agyon a mi verebeinket? Utóvégre, ha ez így megyen, eljöhet ide egy vad beduin, vagy egy cowboy s akármekkora rontást vihet véghez bennünk és a mi jószágainkban!

Nagyon haragudtam és teljes joggal. Oda is fordítottam feléje a

fejemet, hogy egy éles pillantással megvessem az egész falu nevében. Azonban már tova lett időközben. Gyorsan kijöttem a búzából tehát és ösztönös sietséggel megindultam a leány után. Haladhattam már valami tíz lépést, amikor cselekedetem célja öntudatos lett előttem. Feltettem tehát magamban a kérdést, hogy miért is eredtem valójában a leány után? Azért-e, hogy barátkozzam és férfiú legyek véle, ha ő is úgy akarja? Vagy talán valami más cél vezet? S akkor azt feleltem, hogy nem mint férfiú sietek utána, hanem mint székely ember, akinek résen kell állania és védenie kell a székely javakat. Úgy éreztem, hogy kötelességem lebeszélni ezt a szép tiszta leányt arról, hogy közelebbi ismeretségbe ereszkedjek a román katonával, vagy éppen vérét vegyítse véle.

Vizsgálódní is kezdtem utána, de nem láttam sehó. Sőt énekét sem hallottam, pedig csendes volt a mező. Futásra vettem a dolgot tehát. Amint kiérkeztem a búzák közűl, megálltam. Épen egy dombon voltam. Hiába néztem azonban újra és újra körül, mert nem találták meg szemeim sehó a leányt.

— Talán az Isten repítette el ilyen hirtelen előlem — mondtam — és leültem a gyér, de virágos fűbe, hogy gondolkozzam. Feladtam magamnak a tételt, amely így szólt: «Egy székely leány és egy román fiú kezdik megszeretni egymást.» Akkor magamra parancsoltam, a szívemmel és a véremmel egyaránt erősen székely emberre, hogy őszintén, minden elfogultság nélkül, itt a végtelen mezei templomban, Isten eleven jelenléte előtt, szóljak hozzá a dologhoz és fejtsem meg, ha tudom.

Mondhatom, sokat és sokáig vergődtem szívemben és elmémben egyaránt. Egyszer felültem, máskor könyökömre ereszkedtem, majd hanyatt-, majd hasrafeküdtem. Megküzdöttem különböző angyalokkal és arkangyalokkal, akik mind vallási, vagy hazafias, vagy másféle nagyobb eszmékre kérték tőlem az esküt. Először a férfiút győztem le magamban, aki minden kívánatos leányt és asszonyt magának óhajt. Ez nem ment olyan nehezen, mint ahogy én gondoltam volna. Utána a katolikus vallásban való neveltetésem került sorra, majd erdélyi mivoltom, majd pedig erős székely érzésem és hitvallásom. És be kellett vallanom, hogy ezeken az alapokon, sem az egyiken, sem a másikon, nem lehet megoldani a székely leány és a román fiú közötti szerelem problémáját, ami olyan egyszerűnek látszik. Akkor a világ kezdetére gondoltam, s azokra a tanításokra, amelyek az első emberekről szólnak, majd az Ádám gyermekeinek meg nem fejtett szaporodási körülményeire, végűl pedig Istenhez mentem, minden dolgok kútfejehez és az ő szándékaira gondoltam, melyekkel teremté az embert. És itt egyszerre nagy világosság és öröm támadott bennem és megfeleltem:

— Ama leány nem székely leány volt. És ama katona nem román katona volt. Hanem emberek voltak mind a ketten, akiknek nem az parancsoltatott, hogy származásukkal büszkélkedjenek, hanem az, hogy szaporodjanak és népesítsék be Emberrel a földet.

Ekkor azonban mintha elszenderedtem volna. Mert alaposan szürkült, mire felmerültem valami messzi világból. Talpamra állottam, hogy hazamenjek. Fecskéket láttam, amint hegyeket és völgyeket rajzoltak szárnyaikkal a levegőbe. S messze az úton két fehér ökröt, ahogy lassú nyugalommal egy szürkéségbe merült szénás szekeret húztak.

Csendesen ereszkedtem le a falu felé s egyszer, nem is tudom hogyan, nagyszerű ötletem támadt. Még meg is álltam és úgy mondtam gyermekes örömmel :

— Szombat este én is elmegyek a leányhoz !

II.

Másnap beszéltem két legénnyel, hogy jöjjenek el ők is. Kérdőleg néztek reám, ami meglepett, ámbár számíthattam volna reá. Egy pillanatig azon gondolkoztam, hogy mit feleljek, mert nem akartam elárulni semmit. Azt mondtam, hogy igen érdekes dolgokról fogok beszélni, amelyeket fent Kolozsváron s más helyeken tapasztaltam. Láthatólag felkelt bennük a kíváncsiság s csillogó szemük is mutatta, hogy szeretnének e zavaros időben tudni mindent, pedig egyszerű falusi legények voltak.

A következő napon három másikkal beszéltem ebben az ügyben. Ez volt csütörtökön. Pénteken ugyancsak újabb kettőt hívtam meg a leányos házhoz, szombaton pedig Balla Gáspárt, akivel nagy barátságban voltam legényke koromban.

S amikor szombaton este édesanyámmal és a testvéreimmel megvacsorázhattam, azt mondtam, hogy valami kutyának való, szédületes fejfájásom van s a jó lagymatag esti levegőn megjáróm magamat. Nem akartam elárulni ugyanis, hogy leányhoz megyek, mert nevettek volna rajtam.

Ahogy kimehettem a kapun, egyszerre nagy és merész vállalkozásnak tűnt fel az egész. Igaz, hogy a házat ismertem jól, ahová menendő voltam, s igen a kedves szülőket és a szép leányt is, de gyermekkorom óta nem jártam soha náluk. Bizonyosan csodálkozó szemekkel fogadnak majd, gondoltam, vagy pedig megzavarja őket a nadrág, amely lábszáramon harangoz. De ez még mind semmi volt ahhoz a gondolathoz képest, ha netalán a leány áldott állapotba kerülne ezen időtájtban : mert akkor ezt egyenesen reám fogják s nemcsak a falut, hanem az egész vidéket betöltik a hírel.

Ilyen gondolatok kínoztak egészen a kapuig. Ott azonban megbátorodtam egyszerre nagyon s úgy mentem be, mintha hazamennék. Koppintottam illemtudón az ajtón s mosolyogva beléptem a jótágas szobába.

— Aggyon az Isten jóestét ! — köszöntem, — mire Demény bácsi rögtön felállt egy kurtalábú székről s erős kézfogással üdvözölt, majd örömeiben a vállamra tette a másik kezét.

— Aggyon az Isten, kedves ecsém, komámnak fia! — mondta szinte tüntetőleg, majd a vállán hátradobja a szót: — Kerítsetek egy széket, te! Serényen kerített is a leány és reám nézett csillogó kék szemeivel. Épen a háziasszonyt üdvözöltem akkor, de hamar túltettem magamat rajta s egy kicsit játékosan megszorítottam a leány meleg kezét.

— Hát mikor aratunk, gyöngyvirág? — kérdeztem.

— Maga nélkül nem is lesz meg — mondta kötekedő hangon.

— A jövő héten már vághassuk es — szólott a gazda — jelezvén, hogy ebben a kérdésben ő az illetékes.

Még öt legény volt ott, közöttük az én régi barátom is. Keményen kezelt ráztam azokkal is, majd a széket hátrább vittem az öreg mellé, hogy onnét mindent jól szemmel tarthassak.

— Eljöttem, hogy egyről-másról elbeszélgessünk — mondtam.

— A jó is lesz — füzte az öreg — legalább megtudjuk, hogy miért nem jó a világ.

Megnyugodtam, hogy ilyen jól és kedvesen keresztülestem az ismerkedés küszöbén. Az öröm könnyűvé és vidámmá tett egészen. Beszélgetni kezdtünk. Először csak az öreggel ketten, majd a legények is köztünk ereszkedtek. Kérdéseket tettek, hol a gazdasági, hol a politikai helyzetre vonatkozólag, hol a városi megélhetést illetőleg. Én azonban egy-két szóval elütöttem mindent. Inkább arra törekedtem, hogy kedvre derítsem őket. Ismerem ugyanis a székely ember természetét s tudom, hogy játszi és csipkedő, amikor kedve vagyon. Azt akartam tehát, hogy a román katona, aki bármelyik percben érkezhett, úgy essék bé ebbe a derűs szobába, mint a jó meleg vízbe, melyben ficánkoló halak csipkedik, jelezvén, hogy a cápa is vízben lakik.

Elmondtam nekik a csíki ember történetét az ördöggel, utána pedig Chaplint kezdtem kézzel-lábbal utánozni, mondván melléje a furcsa, csukladozó mesét. Javában mókáztam s ők javában röhögtek épen, amikor kopogtatott valaki az ajtón. Mind arra néztünk s hát az én katonám ereszkedik a nyílás szájából elé. Köszönt s rögtön meg is állott, mert szembe ütötte a hullám, amely a megrebbent szemekből feléje csapott. Ő azonban egy önkénytelen mozdulattal a karján fityegő fegyveréhez nyúlt, mintha megszállotta volna a hadisten szelleme, mondván: Ne félj, zsandár! És nem is félt, hanem otthonosan, sőt a katona ízetlen fölényével kezdett mozogni. Úgy mellékesen kezelt fogott mindegyikkel s amikor reám került volna a sor, figyelmeztetett a szemeivel, hogy jó volna talán felállni. Én azonban gondolatban hivatkoztam a békére, amelyben élünk, és nem állottam fel. Erre nyersen lekezelt velem és azt mondta:

— Traján.

— A nagybátyját ismertem — szóltam ama híres császárra célozva, de a csendőr nem hallotta meg, vagy nem akarta talán meghallani szöveget. Egyenesen a leány mellé telepedett a kanapéra s még jól megrecsegettette e tisztos székely bútort, mintha kínozni akarná.

A legények összenéztek.

Figyeltem és készakarattal semmit sem szóltam. Vártam az első hangot. Demény bácsi szivart sodort, mint hirtelen jött gond idején. A leány pirba borult arccal kurtákat felelt a kedélyeskedő katonának, a legények pedig megtömörödtek és összedugták a fejüket.

Nem szóltam most sem.

Végre a gazda rágyujtott, majd köhintett egyet s nagy nyugalommal ezt kérdezte tőlem:

— Kolozsvárt van-é sok romány?

— Ott elég van — mondtam.

Erre megtúrta a nyakát az egyik legény.

— Itt csak egy van — szólott és röhintett egyet.

Megijedtem, hogy valami bajt találnak csinálni e békés házban s azért gyengítőleg utána tettem jóhangosan:

— Azok között is van jó ember.

— Ott van, ahol sokan vannak — mondta megint a legény.

Láttam, hogy ezekkel immár bírni nem lehet s barátságosan kérdeztem a katonától, hogy őt is beszédbe csaljam:

— Mondja, vitéz úr, mi a véleménye a székelyekről?

— Verekedő nép és csúfolódó — mondta.

Kissé felingerelt, mert azt vártam volna, hogy több tisztelettel beszéljen az én népemről. Kötekedő hangon jegyeztem meg:

— De a székely leányokról jobb véleménye van, úgy-e?

— Azokról a legkedvezőbb — fölényeskedett.

— Kedvező kedviben van — szólalt meg az én régi barátom s láttam, hogy hegyesen nézett a katonára.

Kacagtam egyet és lefordított tenyérrel intettem, mintha le akar-nám fektetni a peckes szavakat.

— Hallottátok-é a vak ló történetét? — mondtam egy kanyarodással. — Azét a vak loét, amelyik Tündérországba vitte a királyfit, mert nem látta a kövér füvet a réten.

Traján hegyezte a füleit, mert valami hátbatámadást gyanított.

— A nem királyfi volt — monta az egyik legény — hanem cigány, mert nem jár más nemzetség vak lovon soha.

— A mesében még döglött lovon is jártak, mert ott minden lehetséges — mondtam.

— Az a mese olyan, mint a mi életünk — szomorkodott a gazda s térdére lógott a feje. — Mert ebben a mi életünkben is minden lehetséges.

Engem is elszomorított ez a mélységes hasonlat, amely a nép szívéből bugyogott egyszerre fel, mint a fekete vér. Sokáig nem szóltam semmit s a legények sem semmit. Csak néztünk magunk elé az árvaság végtelen szomorúságával, mert tudtuk, hogy nekünk még egy vak lovunk sincs, de még egy megdöglött hitvány gebénk sincs, csak magunk vagyunk a beborult időben, fényt vetve néha, mint a csillagok, melyek csodálatos, dús tavaszi éjtszaka után sírnak.

Úgy éreztem, hogy nyugszik kedvemnek napja, hogy aztán ki tudja melyik Sors csillagával keljen fel a holnapi reggel. Mintha nagy tenger vizébe merültem volna, ahová népem rengeteg elődjét temették. S mintha a tengerben fekete kagylók különös vonalaiból kellett volna megfejtenem a jövődőt. Arra rezzentem meg, hogy valaki jóéjszakát kíván. Láttam, hogy a katona veszi a búcsút.

— Még maradhatna — mondtam minden gondolat nélkül.

— Majd máskor — felelt, mint aki a dolgában biztos és lépett kettőt elégedetten az ajtó felé. Ekkor azonban utána szólt hirtelen az egyik legény :

— Né, a puskáját itt felejtette !

A katona visszafordult rögtön és vigyázkodni kezdett. Majd jövést is visszajött és úgy kereste növekedő nyugtalansággal a fegyverét, amely ott lógott pontosan a karján. Inteni akartam neki, de aztán nem szoltam még sem, hadd menjen a játék. Egyszerre azonban röhögni kezdtek a legények éktelenül.

— Hány volt? — mondta valamelyik.

— Mert egy a karján van — szólott a másik.

Kiveresedtek a csendőr fülei helyből. Azonban se nem szolt, se nem vágott, hanem megindult némán az ajtó felé. A leány is felállt, hogy kikísérje, de az apja kivetette eléje a lábát, tilost jelezvén.

— Nem kellett volna kifigurázni — mondtam őszinte szívvvel.

— A medve is tövisbe lépik vajeccer — magyarázta az egyik — miközben fut a párja után.

Boldogan kuncogtak utána. Elnéztem sokáig bűgő, darabos örömet, de nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy a csendőr bosszút fog állani. Talán lesbe is húzta magát odakünn és vár valamennyiünket. Nagyon izgatott a dolog. Azt mondtam, hogy fáj a fejem, amiben nem is hazudtam, mert ideges nyilalások jöttek a vakszemem környékére. Engedelmet kértem és búcsút vettem tehát. Legvégül jeleztem még, hogy legközelebb elbeszélem, amiket akartam, mert a csendőr előtt nem lehetett volna semmit mondani, hogy amögött ördögöt ne keressen. Etelkának intettem, hogy ne fárassza magát utánam s kijöttem. Azonban amint a kaput bétehettem magam után, valaki rámkiáltott :

— Állj meg !

Megállottam s így szoltam mosolyogva :

— Tudtam.

— Maga ki? — kérdezte a csendőr barátságatlanul.

— Hogy érti ezt? — mondtam, mert pontosan akartam felelni.

— Úgy értem, hogy maga kicsoda?

— Én egy székely vagyok — feleltem neki.

— De mi a neve?

— Becsületes dologban Tamási Áron.

— Maga zsidó?

— Én még nem.

— Hát hova való?

— Én ide. Hát maga?

Megmozdította a fegyverét, jelezvén gyengéden, hogy nekem nincs jogom kérdezni.

— Maga hol lakik?

— Én Kolozsváron, volt-e ottan?

Reám villantotta a szemét és tovább faggatott:

— S magának mi a foglalkozása?

— Én diák vagyok.

— Milyen diák?

— Garabonciás — mondtam és nevetni kezdtem.

— Induljon előttem! — intett és úgy tett, mintha kuglizni akart volna a fejemmel. Valami ötven lépést mehettünk azonban csak s akkor azt parancsolta, hogy álljak meg.

— Igazolványai vannak-e? — kérdezte.

— Lesznek — mondtam és előszedtem őket. Forgatni kezdte a gyenge holdvilágon, mire én gyufát gyújtottam és előzékenyen tartottam neki. A harmadik szálnál visszaadta írásaimat.

— Magára nem haragszom — szólott előzékenyen és hazabocsátott. Még meglestem, hogy merre lesz el s amikor láttam, hogy visszamegy a kapuhoz megvárni a legényeket, hazamentem és csendesen lefeküdtem.

Másnap azt hallottam, hogy javában aludt a kapuzábénál, amikor egyóra tájban elmentek a legények.

III.

Jól emlékszem, épen Péter és Pál után történt mindez néhány nappal. Én akkor az egész nyarat otthon töltöttem nagy tusakodások és vívódások között. Napokhosszat a mezőkön és az erdőkön bolyongtam. Sokszor még éjszakára sem mentem haza, hanem tüzet raktam ott, ahol az este ráborult és órákig néztem a lángba. És gyakran úgy éreztem ilyenkor, hogy a szememből a tűzbe hullanak régi vágyaim. Különös temetés volt ez: mintha aranszálak lettek volna szomorú szememnek a sugarai s azokon meghalt álmaim hengeredtek volna a tűzbe, akár kis gyermekek halott teste a tenger lángoló vizében.

Szegény anyám hiába emésztette önmagát értem: a vígság rózsái hamarosan lehervadtak két arcámról s napról-napra mind szótalanabb lettem. És nem csoda mindez, mert saját álmaim sírján előmbe jöttek a Nép álmai, az örök székely álmok. Azokat már nem lehetett eltemetni, mert tudtam, hogy ha megteszem ezt is, holttestemet ki fogja vetni a föld. Így történt, hogy kínjaim az elmuló napok arányában mind nagyobbak lettek.

Népemnek sorsán meditálva, úgy jártam-keltem immár, mint egy lázongó kísértet, mint egy megszenesedett és holtakhoz beszélő lármafa. Így ment ez egész júliusban s tova augusztus közepéig. Akkor könyvek-

hez menekültem, azonban egyiket a másik után ejtettem ki a kezemből. S akkor egy reggel, nem tudom honnan és hogyan, az a szó jött a számra : Erdély. Többször elmondtam magamban s mindinkább olyan lett ez a szó, mint egy óriás hajó, amelybe fel lehet szállani s amellyel új partot is lehet érni talán. Éreztem, hogy élet kezd áramlani a tagjaimban ismét. Új gondolat napja süttött a szemeimbe, az erdélyi gondolaté! Új utat láttam az emberi szívhez s ez az út az erdélyi út volt.

Megláttam már minden virágot a réten. Nagyon büszke voltam a hegyekre és nyujtottam a nyakam, hogy jobban lássam őket. Sokat olvastam, jól esett az egyszerű falusi élet és nyugalommal aludtam, mint a gyermek.

Egy ilyen augusztusvégi éjtszakán történt, hogy úgy éjfél tájban rázni kezdett az öcsém :

— Áron bátyám, keljen fel!

Riadtan felültem az ágyban.

— Mi az, te? — mondtam és éreztem, hogy nagy félelem szakad rám.

— Félreverik a harangot!

Hallgatni kezdtem s hát csakugyan kongatták, rémesen, halálos izzettel, mintha a csontját döngetnék az embernek, hogy kirázzák belőle a velőt.

— Mi van? Beszélj!

— Ejszen égés.

Leugrottam az ágyból s a tornácra futottam, amelyről látni lehetett a holdvilágon a falut. Az öcsém előttem rohant.

— Né, ott ég valaki! — mutatott a templom felé.

Csakugyan tűz látszott onnan. Néha fel-fellobbant, mintha nagyot fújna kínjában a föld. De nem volt olyan nagy lángtornyú tűz, mint amilyeneket én láttam néha falun.

— Már oltják — mondtam — vajjon kié lehet?

— Valahol a csenderek körül van — állapította meg az öcsém.

Megdöbbsent a szava. Eszembe jutott Traján, a leány és a legények. Rosszat sejtettem, valami borzasztó rosszat. Annyira megviselt a rám-zuhanó gondolat, hogy a tornác fájához kellett támaszkodnom, mert igen gyenge voltam.

— Nem nézzük meg? — szólott megint az öcsém.

Nem feleltem a szavára, mire megfogta a karomat és megismételte még egyszer a szót.

— De igen — mondtam végre.

Felvettem a ruháimat és megindultunk ketten. Rémekeket láttam és futó halált többiben, amint tolvajmódra egy emberrel a karjai között átugrott a kerítésen. Amint a nagyútra kiértünk, már láttam, hogy szörnyű aggodalmam nem hiába kínzott.

— A csenderek égtek — szólt az öcsém.

A kapunál megálltunk.

— Hiszen itt áll a ház — mutattam a laktanyára.

— A küsebbik égett le, ahol a konyha volt — mondta valaki. Sikoltó sírást hallottam. Egy férfi nagyokat bődült kínjában s néha káromkodott. Messze volt tőlünk, de a hangjáról megismertem, hogy Demény bácsi. Szemeim elborultak egy pillanatra. Már bizonyos volt, hogy valami tragédia történt itten, a falu félelmetes ölében, ahol a halál közös dombon ül a virággal. Valahogy bementem a kapun. Tele volt emberrel tömötten a hely. Szomorúak voltak, de láttam villogó szemeikben, hogy megszagolták az emberi rontást és haraggal vannak tele a sors iránt, amelyet a sátán szoptat fekete tejjel.

Nem mertem kérdezni senkitől semmit, hanem előre furakodtam nehezen. Az erős füst csipte szemeimet és ráült a tudómre ez a tüzköd. De mégis előküzdöttem magamat az udvar közepére, ahol síró asszonyok és dermedező férfiak állottak sűrű karikában. S mintha körülvettek volna valamit. Már nem tudtam tovább fojtani magamat.

— Mi történt? — bujtam oda egy férfilhoz, akit jól ismertem.

— Bennégték — mondta kurtán.

— Kik?

— Hát nem tudja? Az a fijatal csendér s a Demény Anti leánya. Valaki rájok gyujtotta a sütőházat s bennégték... Üszkösen kerültek elé a gerendák közül. Ehejt vannak a fehér lepedő alatt... — mondta fojtott szavakkal.

Sokáig nem tudtam szóhoz jutni. Végre hullámozni kezdett a mellem a megindulástól.

— Tudtam... — ejtettem magam elé. Aztán elszántan oda mentem és felemeltem a takarót: két fekete alak feküdt szorosan egymás mellett. Emberi formájuk nem volt már azonban.

Mellém húzódtak az előbbi ember.

— Nem akarták hozzáadni a leányt — mondta — de ők szerették egymást erősen. Elegyezték, hogy esszekelnek a világ bosszújára is. Tegnap reggel osztán szekeret fogadott a csendér, felültek ketten s elmentek a városba, titokban a paphoz, aki megeskette. Lakodalmat sem csináltak, hanem lehúzódtak ebbe a kicsi sütőházba. Valaki nem szenvedhette s tűzborította őket...

Intettem, hogy ne mondjon semmi egyebet. Már mindent tudtam.

Ott állottam még megrendülve sokáig. Néztam a fehér takarót és láttam alatta a két vértanu embert, amint örök békességben feküdtek. És amint a földnek, amelyen feküdtek és az embereknek, akik e földön álltak, feketén hirdették az erdélyi gondolatot.

Nem tudtam otthagyni őket, amíg nem hajnalodott. Akkor megindultam a derengő mezők felé és mentemben mind csak két csillagot néztem, amelyek mind a ketten szomorúan ragyogtak Erdély földje felett.